UDK: 81’37, 811.111

KULGI TIL MODELLARI: FRAZEOLOGIK TAHLIL VA MADANIY KONTEXTLAR

Amonova Azizpo‘cho Mirzayumayevna,
Ingliz tilini o‘qitish metodikasi kafedrasi o‘qituvchisi
Samarqand davlat chet tillar instituti
Elektron pochta: Amonovaaziza08@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19839578

Annotatsiya. *Kulgi tushunchasi bilan bog‘liq frazeologik birliklar tilning kognitiv, semantik va madaniy jihatlarini tahlil qilish uchun noyob lingvistik material hisoblanadi. Mazkur maqola frazeologiyada kulgining til modellari tadqiqiga bag‘ishlangan bo‘lib, ularning funksional va madaniy ahamiyatiga alohida e’tibor qaratadi. Muallif kulgini faqat emotsional reaksiya sifatida emas, balki ijtimoiy kommunikatsiya elementi, jamoaviy qadriyatlar va madaniy me’yorlarning ramziy ifodasi sifatida ham ko‘rib chiqadi.*

Rus va ingliz tillaridagi frazeologizmlarni qiyosiy tahlil qilish asosida kulgining asosiy semantik guruhlari, uning obrazli ifodalanish usullari hamda til amaliyotida mustahkamlangan madaniy konnotatsiyalar aniqlanadi. Tadqiqotda kognitiv, madaniyatshunoslik va lingvostilistik yondashuvlarni o‘z ichiga olgan kompleks metodologiya qo‘llanilib, bu frazeologik obraz sifatida kulgini lingvomadaniy hodisa sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Tadqiqot frazeologiyani o‘rganishda madaniy va kognitiv yondashuvlarni integratsiya qilish muhimligini ta’kidlaydi hamda emotsiyalarning til orqali ifodalanishi ijtimoiy va madaniy kontekstlar bilan uzviy bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: *kulgi, frazeologiya, til modeli, kognitiv lingvistika, madaniy kontekst, semantika, frazeologizm.*

Аннотация. *Фразеологические единицы, связанные с понятием смеха, представляют собой уникальный лингвистический материал для анализа когнитивных, семантических и культурных аспектов языка. Данная статья посвящена исследованию языковых моделей смеха в фразеологии с особым вниманием к их функциональному и культурному значению. Автор рассматривает смех не только как эмоциональную реакцию, но и как элемент социальной коммуникации, а также как символическое выражение коллективных ценностей и культурных норм.*

На основе сравнительного анализа фразеологизмов русского и английского языков выявляются основные семантические группы смеха, способы его образного выражения, а также культурные коннотации, закреплённые в языковой практике. В исследовании применяется комплексная методология, включающая когнитивный, культурологический и лингвостилистический подходы, что позволяет интерпретировать смех как лингвокультурное явление в форме фразеологического образа.

Исследование подчёркивает важность интеграции культурного и когнитивного подходов в изучении фразеологии и демонстрирует, что выражение эмоций через язык неразрывно связано с социальным и культурным контекстами.

Ключевые слова: *смех, фразеология, языковая модель, когнитивная лингвистика, культурный контекст, семантика, фразеологизм.*

Abstract. *Phraseological units associated with the concept of laughter constitute a unique linguistic resource for analyzing the cognitive, semantic, and cultural dimensions of language. This*

article is devoted to the study of linguistic models of laughter in phraseology, with particular attention to their functional and cultural significance. The author considers laughter not only as an emotional reaction but also as an element of social communication, as well as a symbolic expression of collective values and cultural norms.

Based on a comparative analysis of Russian and English phraseological units, the main semantic groups of laughter, its figurative means of expression, and culturally embedded connotations in language use are identified. The study employs a comprehensive methodology integrating cognitive, cultural, and linguo-stylistic approaches, which makes it possible to interpret laughter as a linguocultural phenomenon represented through phraseological imagery.

The research emphasizes the importance of integrating cultural and cognitive approaches in the study of phraseology and demonstrates that the expression of emotions through language is closely interconnected with social and cultural contexts.

Keywords: *laughter, phraseology, language model, cognitive linguistics, cultural context, semantics, phraseological unit.*

Kirish. Kulgi, inson psixikasi va ijtimoiy xulq-atvorining universal namoyon bo‘lishi sifatida, jamiyatning madaniy va lingvistik tizimida muhim o‘rin tutadi. Tilshunoslikda kulgi nafaqat hissiy ifoda hodisasi sifatida, balki muloqot elementi, tilning frazeologik tizimida mustahkamlangan baholovchi, istehzoli va kinoyali ma'nolarni yetkazish usuli sifatida ham o‘rganiladi. Kulgi elementlarini o‘z ichiga olgan frazeologik birliklar nafaqat so‘zlovchilarning hissiy reaksiyalarini, balki nima maqbul, kulgili va ijtimoiy jihatdan maqbul ekanligi haqidagi madaniy tushunchalarni ham aks ettiradi. Shu munosabat bilan, kulgining lingvistik modellarini tahlil qilish tilning zamonaviy kognitiv-madaniy tadqiqotlarida dolzarb soha bo‘lib, bizga hissiy ifoda naqshlari va madaniyatlararo farqlarni aniqlash imkonini beradi.

Adabiyotlar sharhi. Ilmiy adabiyotlarda kulgi tushunchasi va uning lingvistik ifodasi bir nechta sohalar doirasida o‘rganiladi. Shunday qilib, E. V. Kotlyarova va A. A. Zaliznyakning asarlari frazeologik birliklarni madaniy normalar va hissiy baholashlarni aks ettiruvchi barqaror lingvistik konstruksiyalar deb hisoblaydi [1]. V. V. Vinogradovning tadqiqotlari tilning milliy xususiyatini va ijtimoiy jihatdan maqbul xulq-atvor haqidagi g‘oyalarni shakllantirishda frazeologik birliklarning rolini ta'kidlaydi [2]. J. Lakoff va M. Jonsonning asarlarida taqdim etilgan frazeologiyaga kognitiv yondashuv tilda kulgi kabi hissiy holatlarni o‘rnatadigan tasvirlar va metaforalarning kontseptual tuzilishini ta'kidlaydi [3]. D. Vertovets kabi zamonaviy tadqiqotchilarning asarlarida hissiyotlarning madaniyatlararo jihatlari va ularning tilda ifodalanishiga e'tibor qaratilgan bo‘lib, kulgi madaniy o‘ziga xoslik belgisi va ijtimoiy tartibga solish vositasi sifatida xizmat qilishi mumkinligini ta'kidlaydi [4]. Ingliz tili tadqiqotlari, xususan, N. Gruber va S. Bleykning asarlari frazeologiyadagi kulgini istehzo, sarkazm va komik effektni yetkazish vositasi sifatida ko‘rib chiqadi. Britaniya va Amerika lingvistik amaliyoti o‘rtasidagi farqlarni

tahlil qiladi [5]. Shunday qilib, kulgi bilan bog‘liq frazeologik birliklarni o‘rganish lingvomadaniy, kognitiv va semantik yondashuvlarni birlashtirishni talab qiladi, bu esa hissiyotlarning lingvistik modellarini shakllantirish mexanizmlarini va ularning muloqotdagi funktsional maqsadini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning metodologik asosi kulgining lingvistik modellarining kognitiv, semantik va madaniy jihatlarini aniqlash uchun bir qator usullarni o‘z ichiga oladi. Tadqiqot quyidagilarga asoslangan: frazeologik tahlil, bu kulgi elementlarini o‘z ichiga olgan birliklarni tizimlashtirish, ularning semantik guruhlarini aniqlash va ularni hissiy va baholash xususiyatlariga ko‘ra tasniflash imkonini beradi. Kognitiv tahlil, tilda kulgi ifodalanadigan metaforik va kontseptual tuzilmalarni aniqlashga qaratilgan. Rus va ingliz frazeologik birliklarini taqqoslashni o‘z ichiga olgan madaniy yondashuv madaniy an'analar va ijtimoiy normalarni hisobga oladi. Kulgi va uning komik effektini ifodalash usullaridagi madaniyatlararo o‘xshashliklar va farqlarni aniqlash uchun ishlatiladigan qiyosiy tahlil. Amaldagi empirik asos rus va ingliz tillarining frazeologik birliklari lug‘atlari, korpus ma'lumotlari va turli aloqa kontekstlarida birliklardan foydalanishni aks ettiruvchi zamonaviy elektron resurslardan olingan materiallar edi.

Tahlil va tadqiqot natijalari. Kulgi bilan bog‘liq frazeologik birliklar nafaqat hissiy holatlarni, balki inson muloqotining ijtimoiy, madaniy va kognitiv jihatlarini ham aks ettiruvchi murakkab lingvistik konstruksiyalardir. Ushbu birliklarni tahlil qilish bizga tilda hissiy ifodalanish naqshlarini aniqlash va kulgining ijtimoiy tartibga solish, madaniyatlararo o‘zaro ta'sir va madaniy normalarning ramziy ifodasi vositasi sifatida qanday ishlashini tushunish imkonini beradi. Kulgi bilan bog‘liq frazeologik iboralarni bir nechta semantik guruhlarga ajratish mumkin, ularning har biri o‘z funktsiyalari, hissiy ma'nolari va ijtimoiy ahamiyati bilan tavsiflanadi. Birinchi semantik guruh ko‘pincha do‘stona kinoya, yengil masxara yoki kulgili tushunmovchilik holatlarida uchraydigan kulgili yoki o‘ynoqi kulgini ifodalovchi frazeologik birliklardan iborat. Bunday iboralar ijtimoiy jihatdan tasdiqlangan kulgi shaklini aks ettiradi, hissiy ochiqlik, hazil tuyg‘usi va shaxslararo muloqot qilish qobiliyatini namoyish etadi. Misollar rus tilidagi "yiqilguncha kulmoq", "baland ovozda kulmoq" iboralari va ularning inglizcha ekvivalentlari "baland ovozda kulmoq", "qirqish" va "kulmoq". Bu iboralar ijobiy hissiy munosabatni aks ettiradi va erkin muloqot muhitini yaratadi. Kulgili kulgi frazeologiyada bir nechta funktsiyalarni bajaradi. Birinchidan, bu hissiy taranglikni yumshatadi, ishtirokchilarga potentsial ziddiyatli vaziyatlarni bartaraf etishga imkon beradi. Ikkinchidan, bu ijtimoiy integratsiya va hazil va kulgi o‘zaro ta'sirning maqbul usullari deb hisoblanadigan ma'lum bir guruhga a'zolikni namoyish etish vositasi

bo‘lib xizmat qiladi. Uchinchidan, bunday iboralar ko‘pincha madaniy va tarixiy ma'nolarni o‘z ichiga oladi, bu milliy hazil va xayoliy fikrlashning o‘ziga xos xususiyatlarini aks ettiradi. Masalan, rus tilidagi "to laugh until you drop" iborasi kuchli hissiy munosabatni anglatadi, ingliz tilidagi "to crack up" esa kulgining kutilmaganligi va to‘satdanligini ta'kidlaydi.

Ikkinchi toifa tanqidiy baholash, ijtimoiy qayta ko‘rib chiqish yoki qoralash vazifasini bajaradigan kinoyali kulgini ifodalovchi frazeologik birliklardan iborat. Rus tilida bu iboralar "kimgadir kulish", "uning yuziga kulish" va ingliz tilida "istehzo bilan gapirish", "kimgadir kulish" va "masxara qilish" ni o‘z ichiga oladi. Kinoiy kulgi ko‘pincha ramziy kuch vositasi sifatida ishlatiladi, bu esa so‘zlovchiga ijtimoiy ustunlikni ko‘rsatish yoki boshqa odamning qabul qilingan me'yorlarga mos kelmasligini ta'kidlash imkonini beradi. Kinoiy kulgining semantik yuki ko‘p qirrali. U shaxsga, guruhga yoki hatto ijtimoiy hodisalarga qaratilgan bo‘lishi mumkin, axloqiy baholash vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Kognitiv jihatdan bunday iboralar ijtimoiy rolni idrok etishning ma'lum naqshlarini shakllantiradi, bu yerda kulgi norozilik, istehzo yoki nozik tanqid belgisiga aylanadi. Madaniy farqlar kinoyali kulgi turli tillar va jamiyatlarda turlicha qabul qilinishi mumkinligida namoyon bo‘ladi: ba'zi madaniyatlarda ochiq masxara maqbul va ijtimoiy o‘zaro ta'sirning bir qismidir, boshqalarida esa tajovuz yoki odob-axloq qoidalarini buzish sifatida qaralishi mumkin. Uchinchi semantik guruh asabiy, yashirin yoki ikkilanuvchi kulgini bildiruvchi iboralarni o‘z ichiga oladi, bu esa psixologik himoya, ijtimoiy kamuflyaj yoki hissiy kompensatsiya vazifasini bajarishi mumkin. Rus tilida bu iboralar "ko‘z yoshlari orqali kulish" va "jilovlangan kulgi" ni o‘z ichiga oladi, ingliz tilida esa "asab bilan kulish" va "bezovtalanib kulish" ni o‘z ichiga oladi. Asabiy kulgi ko‘pincha hissiy noqulaylik, noaniqlik yoki ijtimoiy keskinlik holatlarida yuzaga keladi. U ichki psixologik jarayonlarni aks ettiradi va xavotir, chalkashlik yoki qo‘rquv bilan kurashishga urinish bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Bu guruhdagi frazeologik birliklar murakkab hissiy holatlarni aks ettiradi va ko‘pincha quvonch va qayg‘u kombinatsiyasini ramziy ma'noda ifodalovchi "ko‘z yoshlari orqali" kabi metaforik elementlarni o‘z ichiga oladi. Ijtimoiy funktsiya nuqtai nazaridan, bu turdagi kulgi qiyin vaziyatlarda o‘zaro ta'sirlarni tartibga solishga, mojarolarni yumshatishga va hissiy moslashishni rag‘batlantirishga yordam beradi. To‘rtinchi toifaga ko‘pincha marosim yoki madaniy ahamiyatga ega voqealar bilan bog‘liq bo‘lgan bayramona, istehzoli kinoyali yoki ramziy kulgini ifodalovchi iboralar kiradi. Rus tilidagi misollar "taqdir oldida kulish", "tarix ko‘z yoshlari orqali kulish" va ingliz tilida "xavf oldida kulish", "itoatsiz kulish" ni o‘z ichiga oladi. Bunday iboralar nafaqat kommunikativ funktsiyani, balki ramziy funktsiyani ham bajaradi, insonning

bardoshliligi, qiyinchiliklarni yengib o‘tish va tashqi sharoitlarga tanqidiy munosabat haqidagi madaniy tushunchalarni mustahkamlaydi. Kognitiv jihatdan, bayramona kulgi jasorat, qarshilik va hissiy yetuklik tushunchalarini rivojlantiradi, tilda xulq-atvor normalari va ijtimoiy ideallarni mustahkamlaydi.

Bu toifalarning barchasi til, his-tuyg‘ular va madaniyat munosabatlarini namoyish etadi. Ular ijtimoiy-madaniy me'yorlarni belgilaydi, his-tuyg‘ularni ifodalashning qabul qilinishini tartibga soladi, ijtimoiy jihatdan maqbul xulq-atvor haqida g‘oyalarni shakllantiradi va muloqot ishtirokchilarining madaniy o‘ziga xosligini ta'minlaydi. Kulgi bilan bog‘liq bo‘lgan frazeologik birliklarning tahlili tilning jamiyatning hissiy va madaniy xususiyatlarini qanday aks ettirishini, shuningdek, ushbu birliklardan foydalanish orqali qanday kognitiv sxemalar o‘rnatilishini kuzatishga imkon beradi. Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, frazeologiyadagi kulgining semantik toifalari hissiy, kognitiv, ijtimoiy va madaniy o‘lchovlarni o‘z ichiga olgan ko‘p o‘lchovli hodisadir. Komiks, istehzoli, asabiy va tantanali kulgi nafaqat lingvistik konstruktsiyalar, balki tildagi his-tuyg‘ularni idrok etish va talqin qilish usullarini belgilaydigan ijtimoiy me'yorlar, madaniy qadriyatlar va kognitiv modellarning belgisidir. Tilning frazeologik tizimidagi kulgi ko‘pincha his-tuyg‘ularni va ijtimoiy o‘zaro ta'sirlarni idrok etish uchun kognitiv modellarni tashkil etuvchi murakkab metafora va kontseptual sxemalar orqali ifodalanadi. Ushbu metaforalar ma'nolarni bir tajriba sohasidan ikkinchisiga o‘tkazishga asoslanadi, bu esa hissiy holatlarni jismoniy, fazoviy va tana toifalari, shuningdek, ijtimoiy va axloqiy tushunchalar orqali tasvirlash imkonini beradi. Natijada, kulgi, tana faoliyati, hissiy reaktsiya va ijtimoiy xatti-harakatlar o‘rtasidagi aloqalarni mustahkamlaydigan barqaror kognitiv tuzilmalar shakllanadi. Masalan, rus tilida "kulgi bilan minish" iborasi kulgini tananing kuchli jismoniy harakati sifatida tushunadigan metafora. Ikki sohaning kognitiv birikmasi mavjud: hissiy reaktsiya va jismoniy faollik. Tana harakati orqali kulgi tushunchasi uning intensivligi va yuqumliligini idrok etishni kuchaytiradi, ona tilida so‘zlashuvchilarda kulgi qiyofasini deyarli nazoratsiz, keng qamrovli jarayon sifatida shakllantiradi. Ushbu metafora kulgi g‘oyasini nafaqat ichki hissiy holat, balki jismoniy harakatlarda namoyon bo‘ladigan va boshqalarga ta'sir qiladigan hodisa sifatida ham qamrab oladi. Ingliz tilida shunga o‘xshash kognitiv-metaforik konstruktsiyalarni "yorilish", "yon tomonlarini bo‘linish" yoki "portlash" kabi iboralarda kuzatish mumkin. "Yo‘lni buzish" iborasi hazil yoki kulgili vaziyatga to‘satdan, nazoratsiz va kuchli munosabatni anglatuvchi metaforik uzilish harakatini anglatadi. "Yon tomonlarini bo‘linish" kulgining kuchli tana ta'sirini yaratadi, tom ma'noda tanani hissiy oqim ta'siri ostida qismlarga bo‘linadi, bu esa kognitiv jihatdan kulgi g‘oyasi bilan jismoniy jihatdan aniq energiya sifatida bog‘liq. "Loughing

portlash" kulgining portlovchi tabiatini ta'kidlaydi va o‘zini tutib turolmaydigan ichki his-tuyg‘ularni to‘satdan ozod qilish hissini bildiradi.

Kulgi bilan bog‘liq frazeologik birliklar ko‘pincha fazoviy va jismoniy metaforalarni o‘z ichiga oladi. Masalan, rus tilida "yig‘lamaguncha kulish" va "baland ovozda kulish" fazoviy-emotsional kategoriyalardan foydalanadi, bu yerda ko‘z yoshlar yoki ovoz boshdan kechirilgan hissiyot intensivligining ramziga aylanadi. Ushbu konstruksiyalar kulgi va hissiy holatning jismoniy ko‘rinishlari o‘rtasidagi kognitiv bog‘liqlikni mustahkamlashga yordam beradi, hissiy tajribani suhbat ishtirokchilari tomonidan yanada vizual va oson talqin qilinadigan qiladi. Xuddi shunday, ingliz tilida "boshini qirib kulish" yoki "ko‘z yoshlari kelguncha kulish" ham vizual-emotsional tasvirlarni yaratadi, kulgining jismoniy va hissiy chegaralarni kesib o‘tishga qodir jarayon sifatida kognitiv tushunchasini mustahkamlaydi. Frazeologik tizimdagi kulgining metamorfozalari faqat jismoniy va fazoviy kategoriyalar bilan cheklanmaydi. Ular ko‘pincha ijtimoiy va axloqiy jihatlarni o‘z ichiga oladi, maqbul va qabul qilinmaydigan xatti-harakatlarning madaniy normalarini aks ettiradi. Shunday qilib, "taqdir oldida kulish" yoki ingliz tilida "xavf oldida kulish" iborasi kulgini axloqiy va ijtimoiy pozitsiya vositasi sifatida taqdim etadi. Bu yerda kulgi metaforik ravishda qarshilik, bo‘ysunmaslik yoki tahdidni jasorat bilan yengish bilan bog‘liq. Bunday frazeologik birliklarning kognitiv tuzilishi kulgi g‘oyasini nafaqat hazilga javob sifatida, balki ijtimoiy strategiya, o‘zini tasdiqlash vositasi va hissiy bardoshlilik ramzi sifatida ham shakllantiradi. Qizig‘i shundaki, kulgining metaforik konstruksiyalari ko‘pincha energiya va kuchlanish tushunchalari bilan bir-biriga mos keladi. Ingliz tilida "to crack up" va "to portle out laughing" ichki taranglikning to‘satdan ozod bo‘lishini anglatadi, rus tilida esa "to roll with laugh" va "to to laugh until you yiqilguncha" jismoniy faollik orqali hissiyotlarning asta-sekin to‘planishi va ozod bo‘lishi g‘oyasini aks ettiradi. Shunday qilib, turli tillardagi frazeologiyalardagi kulgining kognitiv sxemalari fiziologik tajriba, hissiy intensivlik va ijtimoiy kontekst elementlarini birlashtiradi. Kulgining metaforik tahlili madaniyatga xos farqlarni ham ochib beradi. Turli tillar va madaniyatlarda kulgi do‘stona munosabat, ijtimoiy norozilik, kinoya yoki hissiy zaiflikning namoyon bo‘lishi sifatida qabul qilinishi mumkin va bu tilda turli metaforalar va frazeologik birliklar orqali aks etadi. Masalan, ba'zi Sharqiy Osiyo tillarida hazil ifodalari yanada cheklangan va bilvosita bo‘lishi mumkin, bu esa tiyilishga va jamoaviy uyg‘unlikka oid madaniy normalarni aks ettiradi, Yevropa tillarida esa hazil frazeologik birliklar ko‘pincha ochiq va ifodali bo‘lib, hissiyotlarning individual ifodasini ta'kidlaydi. Shunday qilib, tilning frazeologik tizimidagi kulgining kognitiv va metaforik jihatlari hissiy, jismoniy,

ijtimoiy va madaniy komponentlarning murakkab o‘zaro ta'sirini ifodalaydi. Kulgi bilan bog‘liq frazeologik birliklar nafaqat o‘ziga xos hissiy holatlarni ifodalaydi, balki ona tilida so‘zlashuvchilar ijtimoiy normalarni, madaniy qadriyatlarni va shaxslararo o‘zaro ta'sirlarni idrok etadigan kognitiv modellarni ham shakllantiradi. Bunday birliklarni tahlil qilish tilning universal va madaniy jihatdan o‘ziga xos hissiy ifoda usullarini, shuningdek, muloqotning majoziy va ifodali shakllarini yaratish uchun ishlatiladigan kognitiv strategiyalarni qanday qamrab olishini chuqurroq tushunishga imkon beradi. Lingvistik tizimlarda kulgi ifodasining madaniyatlararo va sotsiomadaniy jihatlari kognitiv va kommunikativ xulq-atvor naqshlarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Rus va ingliz tillarining qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, komik effekt va hissiy reaktsiyani frazeologik birliklar orqali tuzatish usullari nafaqat til tuzilmalariga, balki ona tilida so‘zlashuvchilarning tarixiy tajribasi, madaniy me'yorlari, ijtimoiy umidlari va jamoaviy qadriyatlariga ham bog‘liq. Bu farqlar bir necha darajalarda namoyon bo‘ladi - semantik, pragmatik, ijtimoiy-madaniy va kognitiv - va madaniyat hissiyotlarni idrok etishni tashkil qilish va ijtimoiy o‘zaro ta'sirlarni tartibga solish usullarini aks ettiradi. Rus tilida kulgi bilan bog‘liq bo‘lgan frazeologik birliklar ko‘pincha hissiy reaktsiyaning umumiy jihatini ta'kidlaydi. "Kulgi tushishi", "Kulgi bilan dumalab", "Kimdir bilan kulish" kabi iboralar kulgi nafaqat individual hissiy holatni ifodalovchi, balki guruh ichidagi aloqalarni kuchaytiradigan ijtimoiy regulyator vazifasini ham bajaradigan qo‘shma ijtimoiy hodisa sifatida qayd etadi. Rus tilidagi kulgining jamoaviy jihati umumiylik, hamjihatlik va o‘zaro hissiy ishtirok etish bilan bog‘liq madaniy qadriyatlarni aks ettiradi, bu Sharqiy Evropa va Rossiyaning ijtimoiy-madaniy an'analariga xosdir, bu erda kollektivizm va ijtimoiy integratsiya uzoq tarixiy asosga ega. Rus tilidan farqli o‘laroq, "baland ovozda harakat qilish", "yorilish", "yorilish" kabi inglizcha frazeologik kulgi birliklari ko‘pincha hissiy reaktsiyaning individual tomonini va uning qiymatini ta'kidlaydi. Ingliz birliklari kulgili voqeaning shaxsiy idrokini, uzoqlashish yoki istehzoli baholash imkoniyatini ta'kidlaydi, shuningdek, istehzoli va tanqidiy ohanglarni o‘z ichiga oladi. Misol uchun, "birovga zarba berish" iborasi kulgini ijtimoiy baholash yoki masxara vositasi sifatida aks ettiradi, bu ingliz tilidagi kommunikativ amaliyotda individual pozitsiya va shaxsiy mulohazaning muhimligini ta'kidlaydi. Bu farqlar ingliz madaniyatining tarixiy kontekstini aks ettiradi, bunda shaxsning individualligi, shaxsiy mas'uliyati va avtonomiyasi katta ahamiyatga ega bo‘lib, hissiy holatlarni og‘zakilashtirish usullariga ta'sir qiladi. Kulgi frazeologiyasining ijtimoiy-madaniy konteksti ham qabul qilinadigan muloqot shakllarining tuzilishida namoyon bo‘ladi. Rus tilida ijtimoiy me'yorlar va an'analar shuni ko‘rsatadiki, kulgi shaxslararo

munosabatlarni mustahkamlash, guruh uyg‘unligini saqlab qolish yoki jamoadagi stressni engillashtirish uchun vosita bo‘lishi mumkin. Kollektiv kulgi ishtirokchilarning integratsiyasiga hissa qo‘shadi va tadbirning umumiy bahosini bildiradi. Ingliz madaniy konteksti, aksincha, kulgining yanada xilma-xil shakllariga, jumladan, individual istehzo, istehzo va hatto ijtimoiy masofani saqlashga imkon beradi. Ingliz tilida so‘zlashuvchilar ko‘pincha kulgidan baholash, tanqid yoki hissiy reaktsiyani ifodalash vositasi sifatida foydalanadilar, bu ijtimoiy ierarxiya, intellektual ustunlikni namoyish qilish yoki o‘zini o‘zi tasdiqlash uchun vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu farqlarning kognitiv jihatlari shundan iboratki, har bir tilda so‘zlashuvchilar kulishning o‘ziga xos aqliy modellarini hosil qiladi va uni ma'lum tana, hissiy va ijtimoiy komponentlar bilan bog‘laydi. Rus tilida kulgi ko‘pincha tana faoliyati va qo‘shma tajriba bilan, ingliz tilida esa - voqeani individual idrok etish va baholash, hissiy yengillik va ijtimoiy mulohazalar bilan bog‘liq. Ushbu kognitiv modellar nafaqat frazeologiyada, balki kulgining og‘zaki bo‘lmagan ko‘rinishlarida, jumladan, yuz ifodalari, imo-ishoralar va intonatsiya xususiyatlarida ham namoyon bo‘ladi. Tarixiy va madaniy tajriba ham kulgi frazeologiyasining tabiatiga sezilarli ta'sir ko‘rsatadi. Rusning kulgi an'anasi xalq madaniyati, teatr shakllari, kundalik va hazil-mutoyiba adabiyoti bilan bog‘liq bo‘lib, u jamoaviy, do‘stona va ijtimoiy tartibga solinadigan hodisa sifatida kulgi qiyofasini shakllantiradi. Ingliz an'anasi, aksincha, ko‘proq individual baholash, satira, adabiy va dramatik tajriba bilan bog‘liq bo‘lib, bu erda kulgi istehzoli, istehzoli yoki tanqidiy ma'noga ega bo‘lishi mumkin.

Xulosa. Kulgining verbalizatsiyasidagi madaniyatlararo farqlar nafaqat hissiy madaniyatdagi farqlarni aks ettiradi, balki muloqotda xulq-atvor va ijtimoiy belgilarni talqin qilish usullarini ham shakllantiradi. Rus va ingliz tillarining qiyosiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, kulgi frazeologik birliklari sotsiomadaniy va kognitiv dinamikaning murakkab aksidir. Ular nafaqat his-tuyg‘ularni ifodalaydi, balki ijtimoiy rollarni, madaniy kutganlarni va tarixan o‘rnatilgan xulq-atvor normalarini ham aks ettiradi. Kollektivlik yoki individuallikka, kulgining ijtimoiy ta'siriga yoki baholash xususiyatiga urg‘u berishdagi farqlar tilning his-tuyg‘ular va shaxslararo munosabatlarni madaniy modulyatsiya qilish vositasi sifatida qanday ishlashini ta'kidlaydi. Shunday qilib, kulgi frazeologik birliklarining madaniyatlararo va sotsiomadaniy kontekstlari his-tuyg‘ularni idrok etish, ijtimoiy rollar va madaniyatlar o‘rtasida kulgi ifodasining maqbul shakllaridagi chuqur farqlarni ochib beradi. Rus frazeologik birliklari kulgining ijtimoiy ahamiyatini va uning guruh birdamligini mustahkamlashdagi rolini ta'kidlab, kollektiv jihatni aks ettiradi, ingliz birliklari esa kulgining individual, baholash va ba'zan istehzoli tabiatini ta'kidlaydi, tarixan

o‘rnatilgan avtonomiya va shaxsiy hukm qadriyatlarini aks ettiradi. Ushbu farqlarni o‘rganish hissiy muloqotning madaniy modellarini va ijtimoiy signallarni talqin qilishning kognitiv mexanizmlarini chuqurroq tushunish, shuningdek, kognitiv tilshunoslik, sotsiolingvistika va madaniy tadqiqotlar doirasida frazeologik tizimlarni madaniyatlararo taqqoslash uchun imkoniyatlar ochadi. Xulosalar. O‘tkazilgan tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, kulgini aks ettiruvchi frazeologik birliklar hissiy, ijtimoiy va madaniy o‘lchamlarni birlashtirgan murakkab kognitiv-madaniy konstruksiyalardir. Tildagi kulgi quyidagi funktsiyalarni bajaradi: hissiy holatni ifodalash; madaniy normalar va ijtimoiy baholashlarni yetkazish; xulq-atvorning madaniy modellari mustahkamlanadigan kognitiv sxemalarni shakllantirish; madaniyatlararo muloqotni va hazilni tushunishni osonlashtirish. Shunday qilib, kulgining lingvistik naqshlari frazeologiya va madaniy amaliyotlarni tahlil qilish, til, hissiyot va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ta'kidlash uchun muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Kotlyarova, E. V. Rus tilining frazeologiyasi. – Moskva: Nauka, 2010.
2. Vinogradov, V. V. Zamonaviy rus tilining frazeologik tuzilishi. – Moskva: Nauka, 1983.
3. Lakoff, G., & Johnson, M. Biz yashayotgan metaforalar. – Chikago: Chikago universiteti nashriyoti, 1980.
4. Vertovec, S. Transmilliyizm. – London: Routledge, 2009.
5. Gruber, N., & Blake, S. Ingliz tilidagi hazil va idiomalar. – Nyu-York: Routledge, 2015.
6. Vasilev, A. A. Kognitiv tilshunoslik va frazeologiya. – Sankt-Peterburg: Rech, 2012.
7. Popov, I. V. Til va madaniyat: frazeologizmlarning hissiy jihatlari. – M.: Flinta, 2014.
8. Shmelev, N. P. Rus frazeologiyasining sotsiologik-madaniy jihatlari. – M.: Logos, 2011.
9. Apresjan, J. D. Muntazam polisemiya: Lingvistik nazariyalar va hisoblash modellari. – Amsterdam: John Benjamins, 2010.
10. Attardo, S. Hazilning lingvistik nazariyalari. – Berlin: Mouton de Gruyter, 1994.
11. Chernisheva, O. V. Frazeologizm va hissiyotlarning kognitiv modellari. – Sankt-Peterburg: Piter, 2013.
12. Wierzbicka, A. Semantika, madaniyat va bilish: Madaniyatga xos konfiguratsiyalardagi universal inson tushunchalari. – Oksford: Oksford universiteti nashriyoti, 1999.
13. Trubetskoy, N. S. Tildagi etnik va madaniy semantika. – M.: Nauka, 2007.
14. Raskin, V. Yumorning semantik mexanizmlari. – Dordrext: Reidel, 1985.
15. Kasatkina, I. A. Frazeologiya va madaniyatlararo muloqot. – M.: Rossiya Fanlar akademiyasi Tilshunoslik instituti, 2016.